

**ПРИСЛІВ'Я І ПОГОВІРКИ НА ЮРИДИЧНУ ТЕМАТИКУ НА ЗАНЯТТЯХ
З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ**

УДК 130.2+811.111

*Олена Зеленська, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри іноземних мов
Львівського державного університету внутрішніх справ*

**ПРИСЛІВ'Я І ПОГОВІРКИ НА ЮРИДИЧНУ ТЕМАТИКУ НА ЗАНЯТТЯХ
З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ**

Використання прислів'їв і поговірок для навчання іноземної мови є цінним дидактичним потенціалом не лише для вирішення цієї мети, а й знайомства з культурою, історією, традиціями тощо народів, мова яких вивчається. Для кращого розуміння та вживання прислів'їв і поговірок курсантами в процесі комунікації варто розробити систему різноманітних вправ.

Ключові слова: прислів'я, поговорка, іноземна мова, вправа, культура, курсант.

Літ. 9.

*Елена Зеленская, доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры иностранных языков
Львовского государственного университета внутренних дел*

**ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ НА ЮРИДИЧЕСКУЮ ТЕМАТИКУ
НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ВУЗАХ
СИСТЕМЫ МВД УКРАИНЫ**

Использование пословиц и поговорок для обучения иностранному языку является ценным дидактическим потенциалом не только для решения этой цели, но и знакомства с культурой, историей, традициями и т. п. народов, язык которых изучается. Для лучшего понимания и употребления пословиц и поговорок курсантами в процессе коммуникации необходимо разработать систему разнообразных упражнений.

Ключевые слова: пословица, поговорка, иностранный язык, упражнение, культура, курсант.

*Olena Zelenska, Ph. D. (Pedagogy), Docent, Prof. of the Foreign Languages Department
Lviv State University of Internal Affairs*

**LEGAL PROVERBS AND SAYINGS IN CLASSES OF A FOREIGN LANGUAGE AT THE
HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF THE SYSTEM OF THE MINISTRY
OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE**

Using the proverbs and sayings for teaching a foreign language is a valuable didactic potential not only for achieving this aim, but for getting acquainted with the culture, history, customs, etc. of the people, whose language is learned. For better understanding and using the proverbs and sayings by the cadets in the process of communication it is necessary to develop a system of various exercises.

Keywords: proverb, saying, foreign language, exercise, culture, cadet.

Постановка проблеми. Те, що мова повинна вивчатися в єдності зі світом і культурою народу, який нею говорить, ні в кого не викликає ніяких сумнівів. Слово виступає акумулятором, охоронцем людського досвіду [2, 18]. Мова в своїй лексиці більш або менш точно відображає культуру, яку вона обслуговує [7, 194]. Великі можливості у навчанні іноземної мови як засобу залучення студентів і курсантів до світової та національної культури мають прислів'я і поговірки, оскільки вони містять фонову і безеквівалентну лексику, сприяють кращому розумінню складу думок і характеру народу, бо нерозривно пов'язані з історією країни, її культурою, звичаями, традиціями, побутом тощо. Вони дають можливість студентам і курсантам ніби занурюватися в культуру як національну, так і світову. Крім того, знання прислів'їв і поговірок є

одним із важливих напрямів розвитку мовлення студентів і курсантів, тому що збагачує їх словниковий запас, а правильне і доречне вживання прислів'їв і поговірок робить мовлення дуже своєрідним і особливо виразним. На думку Яна Амоса Каменського, навчання іноземної мови повинно йти по шляху від поступового осягнення смислу іншомовного висловлювання до сприйняття краси слова, виразів, багатства всіх мовних можливостей і, нарешті, до здатності проникати в естетичну суть мови, до оволодіння мовною скарбницею [5].

Мета цієї роботи – розробити систему вправ на основі англійських прислів'їв і поговірок на юридичну тематику та визначити, які із завдань можуть бути важливими не тільки для розвитку мовних і мовленнєвих умінь і навичок, але й ефективними у культурологічній підготовці

курсантів ВНЗ системи МВС України і формуванні їх соціокультурної компетентності.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемами розробки систем вправ для формування мовленнєвої компетентності в діалогічному та монологічному мовленні, розвитку вмінь читання, аудіювання, навчання письма як виду мовленнєвої діяльності займалися такі науковці, як Н. Бачинська, П. Гурвіч, Д. Ізаренков, Г. Китайгородська, С. Литвин, Е. Пассов, Е. Розенбаум, В. Скалкін, Н. Скляренко, О. Тарнопольський, С. Фоломкина, К. Jones, С. Livingstone, P. Ur, H. Widdowson, M. Clarke, W. Grabe, D. Byrne, M. Underwood та інші. Проте питання розробки вправ, які сприяють культурологічній підготовці курсантів і студентів засобами іноземної мови, зокрема використання в навчальному процесі прислів'їв і поговірок, формуванню в них соціокультурної компетентності не знайшли ще свого комплексного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Розробляючи систему вправ, необхідно враховувати індивідуальні особливості курсантів, тобто вони повинні бути особистісно орієнтованими. Особистісно орієнтоване навчання повинно забезпечувати розвиток і саморозвиток особистості того, хто навчається, виходячи з виявлення його індивідуальних особливостей як суб'єкта пізнання і предметної діяльності [8]. Такий особистісно орієнтований підхід, коли враховуються успішність, рівень володіння мовою, різні комунікативні потреби курсантів, їх інтереси і мотиви, передбачає диференційне використання різних варіантів вправ, які можуть відрізнитися за вимогами, об'ємом, ступенем складності, стимулами керування, різною послідовністю їх виконання тощо. Крім того, тут також повинен бути дотриманий принцип від легшого до складнішого, при цьому необхідно адаптувати рівень вимог вправ (у кожному конкретному випадку) до рівня результатів, яких можна насправді досягнути, беручи до уваги реальні можливості курсантів.

Вправи також повинні передбачати удосконалення вмінь і навичок курсантів в основних видах мовленнєвої діяльності. Це усні і письмові завдання, завдання на імітацію за зразком, на логіку, творчі вправи, вправи на підстановку, трансформацію, доповнення, розширення, переклад, розвиток монологічного та діалогічного мовлення. Поряд з одномовними вправами пропонуються і двомовні завдання на переклад з іноземної мови на українську і навпаки. Продуктивним нам видається такий підхід до навчання іноземної мови, який передбачає

одночасне і паралельне оволодіння мовним матеріалом і мовленнєвою діяльністю, у цьому виявляється поліфункціональність вправ, тобто вираження якогось комунікативного наміру вимагає вибір відповідних граматичних форм, а кожна граматична форма, своєю чергою, вимагає адекватного для неї лексичного наповнення.

Серед вправ, пов'язаних з прислів'ями і поговірками, можна назвати такі, як:

- скласти прислів'я чи поговірку на основі поданих слів;
- викладач називає першу частину прислів'я чи поговірки, а курсанти її завершують;
- поєднати початок і кінець прислів'їв чи поговірок;
- знайти відповідний прислів'ю чи поговірці еквівалент іноземною або українською мовою;
- придумати ситуацію, в якій можна використати прислів'я чи поговірку;
- перекласти прислів'я чи поговірку;
- визначити зміст прислів'я чи поговірки, висловити своє ставлення до нього;
- скласти діалог, використовуючи прислів'я чи поговірку;
- опрацювати певні граматичні явища, що використовуються в прислів'ї чи поговірці;
- дібрати синоніми/антоніми до лексичних одиниць, які вживаються в прислів'ї чи поговірці;
- згрупувати прислів'я чи поговірки за ключовим словом (наприклад, прислів'я, в яких вживається слово *Law*, – Every land has its own *law*. Custom rules the *law*. Much *law* but little justice. Etc. Або прислів'я з словом *Judge (v)*. *Judge* not of men and things at first sight. A good judge conceives quickly, *judges* slowly. *Judge* not that ye be not *judged*. Etc.);
- дати історичну довідку про прислів'я чи поговірку;
- запам'ятати вимову слів, які вживаються в прислів'ях чи поговірках (фонетичні вправи також потрібні і для роботи з курсантами у ВНЗ, оскільки, як показує практика, деякі з них не можуть запам'ятати вимову певних слів на протязі довгого часу);
- деякі вправи можна побудувати, виходячи з лексичного наповнення та граматичних форм, що вживаються в прислів'ях чи поговірках. Наприклад, вибрати прислів'я чи поговірки, побудовані за схемою "слово – антонім": One law for *the rich*, and another for *the poor*. *Law makers* should not be *law breakers*. *Much* law, but *little* justice. A good judge conceives *quickly*, judges *slowly*.

Таким чином, зазначені мовні та мовленнєві вправи можуть використовуватися для удосконалення фонетичних навичок, для

опрацювання лексики та граматичних явищ, для діалогу, бесіди чи дискусії. Прислів'я чи поговорка може бути складовою мовленнєвої ситуації, темою для твору чи повідомлення і, що дуже важливо, джерелом інформації, перш за все, інформації про культуру і засобом розширення та поглиблення лінгвокраїнознавчих знань. Тому, нас більше всього цікавлять вправи, що сприяють формуванню соціокультурної компетенції, яка є складовою комунікативної компетенції, що розуміється як здатність до адекватної взаємодії в ситуаціях повсякденного життя, становлення і підтримки соціальних контактів за допомогою іноземної мови [9], а також відповідають культурологічній підготовці курсантів ВНЗ системи МВС України.

Цікава, на наш погляд, вправа, спрямована на пояснення прислів'їв чи поговірок з використанням історичних довідок про них. Такі вправи, по-перше, залучають курсантів до роботи з довідковою та художньою літературою, по-друге, розширюють коло пошуку інформації, оскільки довідки можуть містити факти, яких курсанти або не знають, або їх треба пригадати. За прислів'ями і поговірками стоїть величезний соціокультурний досвід людей, який мовець може проєктувати на себе. Наведемо кілька прикладів прислів'їв для такої вправи:

The devil makes his Christmas pies of lawyers' tongues and clerks' fingers. Of three things the Deuill makes his messe, of lawyers tongues, of Scriveners fingers, you the third may gesse (that is women) (1591. J. Florio. *Second Fruits*). Corrupt and consciencelesse lawyers you will confesse to be sharp and wounding brambles. The Italians have a shrewd proverbe against them: The Deuill makes his Chrstmas-pyes of lawyers tongues, and clerks fingers (1629. T. Adams. *Workes*).

New lords, new laws. When a new ruler or government comes to power – or when a new person takes control of a situation – changes are made and different rules apply: “What’s yer hurry then, Laban?” inquired Coggan. “You used to bide as late as the latest.” “Well, ye see, neighbours, I was lately married to a woman, and she’s my vocation now ... ‘The young man halted lamely. ‘*New lords, new laws*, as the saying is, I suppose,’ remarked Coggan” (1874. Thomas Hardy. *Far from the Madding Crowd*). The proverb was first recorded in the mid-16th century, but with the implication that it had long been in general use. Variants of this proverb: *New lairds make new laws*. The proverb expressing similar meaning: *A new broom sweeps clean*.

Безумовно, в цих історичних довідках необхідно також дати інформацію про J. Florio та

його твір *Second Fruits*, T. Adams і його працю *Workes*, а також про Thomas Hardy і його твір *Far from the Madding Crowd*.

Little thieves are hanged, but great ones escape. It is often the case that petty criminals are brought to justice, while those involved in more serious crimes succeed in evading capture and punishment: The man who masterminded the robbery is living a life of luxury in exile, while his accomplices rot in jail. As always, *the little thieves are hanged, but the great ones escape*. The proverb was first recorded in English in 1639, but the French had a similar saying in the late 14th century: “Les petits larrons sont penduez, non pas les grands [Little thieves are hanged, not big ones].”

Мовленнєві вправи є більш творчими, вони вимагають мовленнєвих умінь і ближчі до природного мовлення. Такі творчі вправи сприяють:

- вирішенню завдання приймати правильне рішення;
- логічному мисленню;
- послідовному розвитку думки; викладу повідомлення на основі мовленнєвого досвіду та різних асоціацій;
- використанню в мовленні знань на різноманітну тематику, включаючи й культурологічну інформацію;
- висловленню однієї й тієї ж думки різними способами;
- використанню знайденого рішення в новій ситуації;
- розумінню індивідуальних особливостей співбесідника і темпу його мовлення та пристосовуванню до них;
- застосовуванню міміки, жестів тощо, тобто екстралінгвістичних факторів, що також сприяють розвиткові бесіди.

Курсанти повинні володіти адекватною технікою спілкування, знанням мовленнєвого етикету та невербальних засобів спілкування, характерних для носіїв іноземної мови.

Одна з проблем методики навчання іноземної мови у ВНЗ – це розробка прийомів, спрямованих на формування навичок спонтанного мовлення. Тому важливо виробити у курсантів готовність включитися в ту чи іншу комунікативну ситуацію з урахуванням конкретного рівня володіння мовним матеріалом. Використання діалогічного мовлення для навчання іноземної мови вкрай важливе, оскільки воно торкається, по-перше, процесів сприйняття мовлення співрозмовника, а отже, орієнтації в ситуації, зокрема лінгвокраїнознавчій (володіння фоновими знаннями); по-друге, мотивації, що породжує

комунікативний намір, сприяє орієнтуванню в умовах завдання та вибору відповідного способу його вирішення; по-третє, змісту висловлювання, по-четверте, мовного оформлення (фонетичного, граматичного, лексичного, стилістичного) думок і декодування змісту того, що говорить співбесідник. Коли всі курсанти беруть участь в обговоренні прислів'я чи поговірки, то індивідуальний підхід дозволяє стимулювати їх комунікативні мотиви. Використовуючи засвоєну лексику та граматичні формули, вони намагаються ширше висловити свої думки, міркування, погоджуючись чи не погоджуючись з думками своїх одногрупників. Видатний російський філософ і філолог М. Бахтін стверджує, що бути – означає спілкуватися діалогічно. Коли закінчується діалог, все закінчується. Діалог – не тільки шлях пізнання особистості і вираження її внутрішнього світу, її установок та ідей, але також умова самого існування ідей особистості. Ідея починає жити, тобто формуватися, розвиватися, знаходити та поновлювати своє словесне вираження, породжувати нові ідеї, тільки вступаючи в суттєві діалогічні відношення з іншими чужими ідеями. Діалогічні відношення – явище значно ширше, ніж відношення між репліками композиційно вираженого діалогу, це – майже універсальне явище, що пронизує все людське мовлення і всі відношення і вияви людського життя, взагалі все, що має смисл і значення [1, 40, 49].

Навчання діалогічного мовлення необхідно здійснювати, беручи до уваги рівень володіння курсантами іноземною мовою. Для курсантів, що мають низький рівень можна використовувати діалоги-взірці, які сприяють засвоєнню стандартних навичок; для курсантів з середнім рівнем – складання діалогів крок за кроком для закріплення та свідомого використання набутих стандартних навичок; для курсантів з високим рівнем володіння іноземною мовою варто створювати певні ситуації для комунікації, що допомагає розвивати вміння вільного спілкування в будь-яких комунікативних ситуаціях, максимально наближених до реальних. Вправи на складання діалогів, в яких тільки вказується, між ким відбувається бесіда і на яку тему, – найскладніший тип вправ. Для виконання таких вправ студентам треба вміти не тільки починати, але й ініціативно продовжувати розмову, швидко реагувати на слова партнера, взаємодіяти в бесіді з урахуванням різноманітних замість відношень між реплікою-спонуканням і реплікою відповіддю [4, 60].

Таке використання діалогічного мовлення, що

враховує принципи соціокультурної різновидності комунікативного підходу, дозволяє збагатити зміст навчання іноземної мови, наблизити її до реальної сфери спілкування, надати впевненості курсантам в тому, що вони володіють предметом розмови, тим самим підвищуючи мотивацію та інтерес курсантів до поглибленого оволодіння іноземною мовою. Можливості ефективного спілкування в процесі навчання є однією з важливих умов формування свідомості і самосвідомості особистості і стимулювання її розвитку в цілому. Курсанти мають змогу взаємно контролювати один одного, стимулювати навчальну діяльність, керувати нею, допомагати один одному.

На початковій стадії навчання відбувається за взірцями, потім завдання повинні набувати більш творчий характер, що дозволяє ефективно розвивати вміння тих, хто навчається, співробітничати в спільній діяльності – бесіді. Тематична бесіда на заняттях з іноземної мови концентрується навколо теми, проблеми, урішенні якої або обговоренні якої зацікавлені всі учасники спілкування, які об'єднані спільною діяльністю [6]. Темою або проблемою у нашому випадку є розуміння змісту прислів'я чи поговірки на юридичну тематику та ставлення мовця до нього. Таку бесіду чи дискусію також необхідно проводити на основі диференційованого підходу до курсантів. У групах з низьким рівнем підготовки це повинно бути підготовлене мовлення. Ми проводимо це таким чином: курсанти отримують завдання на самопідготовку – висловити своє ставлення до змісту прислів'я чи поговірки. Один курсант є основним доповідачем, який готує розширене повідомлення, а інші курсанти його лише доповнюють, погоджуючись чи не погоджуючись з його думками. Це монологічна форма мовлення, оскільки кожний має лише функцію мовця. У групах з середнім рівнем підготовки таке завдання ускладнюється. Це також підготовлене мовлення, оскільки курсанти повинні готувати його як домашнє завдання, але на занятті вони не тільки передають інформацію, але й приймають її від слухача, задаючи один одному запитання або висловлюючи своє ставлення до того, що говорить мовець. Це можна назвати монологом з елементами діалогу. Для здійснення таких бесід чи дискусії викладач використовує різні опори, наприклад, комунікативні опори, що включають функціонально-сміслові таблиці чи лексико-граматичні таблиці тощо. У групах з високим рівнем підготовки можна проводити полілого-обговорення з використанням непідготовленого мовлення: тема (прислів'я чи поговірка) задається

на занятті і курсанти обговорюють її, обмінюються інформацією, висловлюють і аргументують свою точку зору, розпитують співрозмовника, уточнюють інформацію, що їх зацікавила, вносять пояснення та доповнення, виражають емоції різного плану. Хоча невідповідність мовлення, на думку деяких науковців, є відносною: не може бути як цілком невідповідного, так і цілком відповідного мовлення. Тобто мовлення, абсолютно невідповідного змістовно та тематично, практично не буває. З іншого боку, якщо всі висловлювання навіть вивчені напам'ять, у реальному спілкуванні майже завжди неминучі відхилення від запланованого та вивченого, тобто мовець змушений переходити на невідповідне мовлення [3].

Нам видається, що таке використання можливостей прислів'їв і поговірок на заняттях з іноземної мови сприяє формуванню у курсантів соціокультурної компетенції, навичок та вмінь спілкування в ситуаціях реальної дійсності, мовних навичок і вмінь, впливає на когнітивну сферу їх діяльності, поглиблює їх знання з спеціальних предметів і дає можливість враховувати відповідність курсантів і їх здатність до оволодіння іноземною мовою.

Висновки. Вправи на розуміння, запам'ятовування та активне застосування прислів'їв і поговірок курсантами ВНЗ системи МВС України в усному та писемному іншомовному мовленні сприяють їх зацікавленості не тільки в оволодінні іноземною мовою, але й розширенню їх кругозору, набуттю та поглибленню знань з рідної мови, історії, географії, культурології, літератури тощо. Вони також, на нашу думку, активізують і стимулюють не лише тих курсантів, які мають хороший рівень володіння іноземною мовою, а й тих, у кого мотивація є значно нижча. У курсантів виникає потреба в мовленні, що передбачає сформовані або що формуються комунікативні компетенції в іноземній мові. Використання прислів'їв і поговірок збагачує

мовлення, робить його виразнішим, емоційнішим, живішим і яскравішим, а також допомагає усвідомити мову як форму вираження національної культури і розуміти національно-специфічні особливості сприйняття навколишнього світу.

1. Бахтин М.М. Проблемы поэтики Достоевского / М.М. Бахтин. – М.: Художественная литература, 1972. – 464 с.

2. Верещагин Е.М. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М.: Русский язык, 1976. – 248 с.

3. Гурвич П.Б. Основы обучения устной речи на языковых факультетах: Курс лекций / П.Б. Гурвич. – Владимир: Владимир. гос. пед. ин-т им. П.И. Лебедева-Полянского, 1972. – Ч. 1. – 156 с.

4. Євсєєва А.П. Специфіка розвитку діалогічного мовлення як виду мовленнєвої діяльності в курсі "Іноземна мова" у ВУЗі / А.П. Євсєєва, О.П. Зеленська // Актуальні проблеми викладання іноземних мов у вищій школі: Зб. наук. пр. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – Вип. 2. – С. 57 – 63.

5. Каменський Я.А. Великая дидактика / Я.А. Каменський. – М.: Гос. уч.-пед. издание, 1939. – 318 с.

6. Мотина Е.И. Язык и специальность: лингвометодические основы обучения русскому языку студентов-нефилологов / Е.И. Мотина. – М.: Русский язык, 1983. – 176 с.

7. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир; [пер. с англ. Е.Н. Перцова; общая ред. Е.А. Кибрик]. – М.: Прогресс, 1993. – 658 с.

8. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И.С. Якиманская. – Москва: Сентябрь, 1996. – 96 с.

9. Ek van J. Threshold. Level 1990 / J. van Ek. J. L. M. Trim. – Strasbourg: Council of Europe press, 1991.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2014

"Ой чого ти почорніло,
Зелене поле?"
"Почорніло я од крові
За вольную волю".

"Одна, єдина, нероздільна, вільна,
самостійна Україна від гір Карпатських аж
по Кавказькі".

Микола Міхновський
"Самостійна Україна", 1900

Тарас Шевченко

"Ой чого ти почорніло...", 1848

